

Nationale synthese van het synodaal overleg in de Kerk in België

6 juli 2022

I. Inleiding

1.1. Historiek

De diocesane startmomenten waren heel enthousiasmerend. Synodaliteit gaat om een zorgzaam luisteren en onderscheiden van wat de Kerk moet doen om haar zending gestalte te geven, in overeenstemming met Gods bedoeling. En dat luisteren is dus een opdracht voor iedereen. En de eerste naar wie iedereen moet luisteren is Gods Geest.

Synodaliteit is geen nieuw gegeven voor de Kerk, ook niet voor de Kerk in België: een bisdom organiseerde al een diocesane synode, andere bisdommen hebben vanuit synodaliteit een jarentraject opgezet. Er is duidelijk iets nieuws op komst, er staat iets te gebeuren dat een positieve dynamiek op gang brengt.

De diocesane fase werd per bisdom gedragen door 2.000 tot 4.000 mensen. De antwoorden komen van territoriale groepen, diocesane diensten en bewegingen, de zorgsector met verpleegkundigen en artsen, gemeenschappen van buitenlandse herkomst, gevangenen en hun aalmoezeniers, bewoners van rusthuizen en hun bezoekers, migranten, armen, jongerengroepen. Bisdommen hebben ook geprobeerd om christenen uit andere denominaties en zelfs niet-christenen te betrekken. Een bisdom focust op het synodaal proces met jongeren: ongeveer 10.000 jongeren werden gepolst.

Sommige deelnemers reageerden heel negatief op de synodale weg maar het feit dat ze toch meededen, wordt gewaardeerd.

1.2. Methode, werkinstrumenten, oecumene

Methode: iedere bisschop mandateerde een diocesaan synodaal team om zoveel mogelijk mensen te betrekken in dit gebeuren. In sommige bisdommen was er vorming rond synodaliteit en gemeenschappelijke onderscheiding. De groepen zijn verscheidene keren samengekomen en vermelden dat synodaliteit al aanwezig was in hun manier van werken: echt naar elkaar luisteren, respectvol samenzijn en een openheid van geest die in beweging zet.

Als werkinstrumenten werden er op de websites van de katholieke Kerk in België tegels voorzien. Artikels in de bisdombladen nodigden uit tot deelname. Er werd een mooie kaart ontwikkeld met het synodale gebed en enkele vragen om het gesprek te voeren. Deze werkinstrumenten werden uitermate gewaardeerd. Voor jongeren werden eigen pistes uitgezet: documenten, een lied en videoclip. Het ganzenbord, ontwikkeld in Palencia (Noord-Spanje) werd vertaald. In een bisdom werd op verschillende plaatsen een kunstwerk, refererend aan de synode, opgesteld om tot gesprek uit te nodigen.

Een andere originele formule was om in de zondagsvieringen tijd te maken voor een deelmoment rond de synodale vragen.

Vele mensen onderstrepen de verrijkende oecumenische en interreligieuze ontmoetingen, zowel op persoonlijk vlak, tijdens vergaderingen of vieringen. De deelnemers hopen dat de Kerk zich laat bevragen door andere geloofsovertuigingen. Dit synodaal proces was ook een geschikte gelegenheid voor alle nationale verantwoordelijken van de Kerken en kerkelijke gemeenschappen in België om elkaar terug te zien op een collegiale ontmoeting.

II. Onze Kerk vandaag

2.1. Uitdagingen

De structuren van de Kerk worden door vele gelovigen ervaren als te klerikaal en te hiërarchisch. Sommigen vinden de Kerk moraliserend, formalistisch, ver verwijderd van het leven van mensen en opdringerig. Voor anderen is de Kerk te schuchter en laat ze zich niet genoeg gelden. Het beeld van de Kerk is vrij negatief en dit wordt door de media nog versterkt.

Daarbij komt nog de pijn van de kerksituatie in het Westen: de ontkerkelijking neemt toe. Vitale gemeenschappen hebben het moeilijk. Daarnaast heerst soms een gevoel dat de kerkleiding niet altijd voldoende openstaat voor kritiek en twijfel en dat beslissingen van die kerkleiding lokaal niet altijd goed worden begrepen. Een bijzondere groep vormt de mensen die ooit door de Kerk werden gekwetst.

In de verslagen lichten verschillende punten van zorg op: 1/ een daling van het aantal gelovigen en hun vergrijzing; 2/ een onvoldoende aantal vrijwilligers; 3/ de afwezigheid van jongeren die vraagtekens plaatst bij de overdracht van het geloof aan volgende generaties; 4/ de terugplooiing op zichzelf van gemeenschappen die nog slechts in een beperkte kring en op basis van gewoonte functioneren en die hun energie veeleer besteden aan het organiseren van het parochieleven dan aan mensen helpen een liefdevolle relatie met de Heer te beleven; 5/ de herleiding van de Kerk in de ogen van vele randgelovigen tot bedeling van sacramenten.

De pijn en het onbegrip beletten evenwel niet dat mensen expliciet verwoorden dat ze de Kerk oprecht graag zien: *in de Kerk wordt schoonheid ervaren*. Ze is een plek van vrede, hoop en onthaal. Meerdere deelnemers vermelden de ervaring van de vreugde van het samenkomen, onder gelovigen, om te bidden. Dit geeft het gevoel deel uit te maken van de Kerk met een hoofdletter 'K'.

De religieuze gemeenschappen zijn vaak dragers van een doorleefde synodaliteit dankzij hun eigen structuren die het luisteren naar en de deelname van allen waarborgen.

2.2. Kerk zijn in de wereld: diaconie

Het synodale overleg begon in volle crisistijd in de Kerk en in de wereld. Christenen zijn zich bewust van de problemen in de wereld. Zij willen vanuit het Evangelie aanwezig zijn maar levensbeschouwelijke onderwerpen zijn vaak taboe in onze geseculariseerde samenleving.

De relatie tussen Kerk en wereld, met name rond ethische kwesties en gendergelijkheid, wordt bijna altijd als problematisch ervaren. De Kerk wordt door velen als wereldvreemd ervaren. Velen vragen zich af hoe en waarom een Kerk die over een God van liefde spreekt en het Evangelie van Jezus Christus verkondigt, mensen uitsluit op basis van geaardheid of vanwege een bepaalde levenskeuze.

Tegelijkertijd zijn er anderen die vinden dat de Kerk kritisch moet blijven ten aanzien van de huidige (individualistische) samenleving en cultuur, maar de vraag naar openheid en respectvolle omgang primeert en het gebrek hieraan wordt ons aangerekend.

De zorg voor de armen komt naar voren als een belangrijke manier om 'naar buiten te treden' en de relatie met de wereld aan te gaan.

2.3. Verkondiging van de Blijde Boodschap, getuigenis en vorming

Het doorgeven van het geloof tussen generaties in een familie is niet meer evident. Er ontbreken bij wie zich gelovig noemt, inzicht, taal, vorming of geloof om met anderen in gesprek te gaan.

In scholen is het heel moeilijk om aan verkondiging te doen: de nadruk op neutraliteit kan initiatieven in de kiem smoren.

In het kader van de parochie weten we niet hoe we mensen buiten onze eigen kring moeten aanspreken, vooral de jongere generatie.

Meerdere deelnemers betreuren de kloof tussen de Kerk en onze tijdgenoten. De taal van de Kerk is voor velen niet meer 'hoorbaar'.

2.4. De liturgie

Liturgie is een steeds weerkerend thema, met diverse ervaringen: positieve maar ook negatieve. De liturgie en met name haar taal wordt als hermetisch ervaren, los van wat mensen ervaren. Hoewel sommige kerkelijke plekken levendig en dynamisch zijn, is op andere plaatsen de liturgie 'zielloos en geformaliseerd', zonder aantrekkingskracht.

Toch is de behoefte aan rituelen op belangrijke momenten in het leven, zoals doopsel en huwelijk, aanwezig en dit verlangen verdient erkenning.

De familiale dimensie van sacramentele vieringen is belangrijk. Hieraan moeten we niet veel voorwaarden verbinden.

De taal wordt ervaren als 'los van wat de mensen'. Dit geldt soms ook voor de homilieën.

Veel gezinnen zeggen dat zij de Eucharistie niet begrijpen en zich vervelen. Er is grote behoefte aan verduidelijking van het liturgische gebeuren. Gezinnen voelen zich niet welkom in vele gemeenschappen en willen graag dat er plaats is voor hun kinderen en dat ze mee kunnen doen.

2.5. Ambten en verantwoordelijkheid

De noodzaak van transparant leiderschap wordt niet in vraag gesteld. Het is nodig om zaken vooruit te doen gaan en om in te staan voor de eenheid van een gemeenschap.

Toch wordt machtsmisbruik aangekaart. Deze ziekte van het klerikalisme is gevaarlijk en werkt infantiliserend. Het is in tegenspraak met een Kerk die broederlijkheid hoog in het vaandel draagt.

Voor sommigen is de rol van de priester veranderd : hij wordt meer een 'liturgisch officiant' dan een herder. Soms ervaart men een zekere starheid onder jonge priesters.

Permanente diakens ervaren een gebrek aan openheid en begrip voor hun zending. Hetzelfde geldt voor godgewijde personen, vooral zij met een apostolische roeping.

Vele deelnemers klagen het standpunt van de Kerk inzake het verplichte priestercelebaat aan.

Het vraagstuk van de plaats van de vrouw in de Kerk komt in vele verslagen terug. Mensen begrijpen het huidige kerkelijke standpunt niet en ervaren het soms als ondraaglijk. De bijdrage van vrouwen wordt niet voldoende gewaardeerd.

2.6. Kerkbestuur en andere vragen

Het ontbreken van de scheiding der machten in de Kerk is een reden om sceptisch te staan tegenover het synodale proces. De broodnodige cultuuromslag – ontmoeting, dialoog, getuigen – kan volgens sommigen belemmerd worden door de samenstelling van de kerkleiding.

III. Groeien in synodaliteit

3.1. Kerk zijn

We dromen van een Kerk die een verbindende rol kan spelen, die openstaat voor leven gevende kerkplekken en oog heeft voor de veranderingen in de maatschappij. Een Kerk die solidariteit en wederzijdse ondersteuning beleeft, die openstaat voor andere levensbeschouwingen. We dromen van een Kerk die inclusief is, bemoedigend, gastvrij voor iedereen, zonder onderscheid of oordeel, barmhartig en vreugdevol. Een Kerk die ons zendt in de wereld en naar mensen toegaat daar waar ze leven.

Deze nabijheid vraagt een persoonlijke en warme benadering van allen die bij de Kerk aankloppen. Dat vraagt om menselijke middelen.

Vele mensen kloppen bij de Kerk aan voor overgangsrituelen. Dit zijn momenten bij uitstek voor een menselijk contact, waarbij niet geoordeeld wordt en de ontmoeting voorrang krijgt. Parochiesecretariaten, catechisten en begeleiders van catechumenen spelen hier een sleutelrol. Het is belangrijk mensen voor deze dienst te vormen en hen te leren om nieuwkomers met zorg en aandacht te ontvangen

We waken erover dat kerkgebouwen plaatsen zijn waar levensecht gevierd kan worden en waar iedereen welkom is.

Alle initiatieven om mensen bij elkaar te brengen zijn belangrijk.

Inspanningen doen om als Kerk aanwezig te zijn op plaatsen waar jongeren zijn en hen respectvol benaderen en aanvaarden zoals ze zijn, met ruimte voor open dialoog.

3.2. Kerk zijn in de wereld: diaconie

Vanuit verschillende parochies en niet-parochiale geloofsgemeenschappen klinkt de vraag om te groeien in de manier van Kerk-zijn. De vraag om tijdens het synodale proces de Geest te laten spreken, wordt ter harte genomen. Toch mag dat geen vrijgeleide zijn om zich zomaar van de wereldkerk en van de wereld af te zonderen. De dagelijkse krant hoort naast de Bijbel te liggen.

Ook al zijn wij in de minderheid, we kunnen een Kerk zijn die naar buiten treedt en luistert, die eenvoudig, vreugdevol, barmhartig de aanwezigheid van Jezus Christus in onze wereld, gestalte geeft.

Door oprechte dialoog kan er opnieuw wederzijds vertrouwen groeien. Het kan een heel mooi avontuur worden. Door samen op weg te gaan kunnen we als Kerk geloofwaardig zijn in onze cultuur.

Wij worden ons ervan bewust dat wij als Kerk iets door te geven hebben aan de generaties van vandaag en van morgen. De integrale ecologie waar Laudato Si' over spreekt, is een missionaire piste voor de toekomst en zou meer aandacht moeten krijgen.

Een gemeenschappelijke visie en verwachting bij alle deelnemers: solidariteit.

Er is vraag om de sociale impact van het Evangelie en van de sociale leer van de Kerk zichtbaar te maken in prediking, media en vormingscursussen en dit in termen van persoonlijke bekering, inzet in verenigingen en betrokkenheid bij het politieke leven.

3.3. Verkondiging van de Blijde Boodschap, getuigenis en vorming

Het verlangen is een Kerk te zijn die openstaat voor de adem van de Heilige Geest, die zichzelf in vraag stelt, nieuwe vormen aanneemt, ongewone initiatieven neemt. Een Kerk die eropuit trekt om mensen te ontmoeten waar zij leven.

De dringende oproep om een vernieuwde en eigentijdse taal te gebruiken – zonder culpabiliseren of moraliseren – klinkt oorverdovend.

Hetzelfde geldt voor de noodzaak aanwezig te zijn op sociale netwerken.

Er is ook behoefte aan nieuwe plekken, buiten de parochies, om geloofservaringen op te doen en bruggen te slaan tussen verschillende wegen van innerlijkheid, om de weg van het christelijke gebed te gaan.

‘Gezonden om te verkondigen’ vereist een permanente vorming voor priesters maar ook voor alle gelovigen. We moeten ons geloof beter leren kennen en begrijpen, maar we moeten ook worden opgeleid om te luisteren, om een personeelsbeleid te voeren en om te leren communiceren met de wereld van vandaag.

Tijdens het synodale proces was er veel aandacht voor de band tussen Kerk en onderwijs. Uit de contacten, gesprekken en bevragingen in het onderwijsveld blijkt dat die band niet langer vanzelfsprekend is.

Synodaliteit vraagt ook goede catechese en begeleiding. Onze belangrijkste zorg moet zijn hoe we kansen kunnen creëren opdat mensen in hun leefwereld, het mysterie en de schoonheid van ons geloof in Christus (her)ontdekken.

3.4. Liturgie

Op vele plaatsen leeft het verlangen de liturgie te herzien, levendiger te maken, beter voor te bereiden, beter voor te gaan en een eigentijdse taal te gebruiken die begrijpelijk is voor jongeren en gezinnen. Het gaat niet alleen over eucharistievieringen maar ook over andere vieringen die levensmomenten van een gemeenschap kunnen ritmeren.

De hoop leeft dat homilieën contextueler, krachtiger (wat vorm, intonatie en inhoud betreft) en niet te lang zijn.

Nog meer inzetten op samen zingen en innerlijkheid aanmoedigen.

Voor en na de vieringen zouden we ruimte moeten creëren voor samenzijn.

Verbinding maken met uitingen van volksreligiositeit: heiligendevoties, processies, kermissen, rozenkransen, zegenen van huizen, kantoren, velden, paarden, auto's ...

3.5. Ambten en verantwoordelijkheid

De Katholieke Kerk zou in haar leer nog meer mogen inzetten op diversiteit. Gelovigen kunnen in verschillende levensstaten (man/vrouw) Christus volledig representeren. Net als in de Oosters-Katholieke Kerken, zou ook in de Rooms-Katholieke Kerk het gehuwde priesterschap mogelijk moeten worden. In groot respect voor christelijke Kerken die na diepgaand overleg de beslissing hebben genomen om het gewijde ambt voor vrouwelijke kandidaten open te stellen, vragen we verdere reflectie zodat de Katholieke Kerk in de toekomst de roeping van vrouwen tot het priesterschap kan erkennen. De uitsluiting van bepaalde thema's van de theologische agenda staat immers haaks op een synodale cultuur in onze Kerk.

Het is belangrijk om de rol en de zending van priesters en leken te herontdekken en nieuwe ideeën een kans te geven. Er is bij vele groepen duidelijk een verlangen naar meer participatie van leken, maar het is niet duidelijk hoeveel ruimte er is, over welke concrete taken het dan kan en moet gaan en hoe de verantwoordelijkheid van gedoopte gelovigen zich moet verhouden tot die van de pastoor.

Sommige mensen hebben een vraag over priesters op zending in België. De parochianen zijn blij om de rijkdom van andere culturen te leren kennen en waarderen het dat de priesters hun land verlaten, maar betreuren het wanneer sommige priesters een van onze landstalen niet voldoende beheersen.

De Kerk zou haar zending niet kunnen vervullen zonder de hulp van talloze vrijwilligers: catechisten, leden van het kerkfabriek, koorleden, parochianen die op bezoek gaan bij mensen en zovelen die bij verschillende gelegenheden hand en spandiensten doen. Vandaar het uitdrukkelijk verlangen naar een vrijwilligersbeleid dat mensen helpt zoeken, hen begeleidt en hen ook helpt om een opdracht op een fijne manier af te ronden.

3.6. Kerkbestuur en andere kwesties

Wat het kerkbestuur betreft, is het wenselijk dat de diversiteit van de charismatische gaven binnen een synodale Kerk wordt bevorderd. Het erkennen en aanmoedigen van deze verscheidenheid is geen doel op zich, maar wordt gewaardeerd in dienst van de zending: verschillende actoren, gelijk in waardigheid, die elkaar aanvullen om een teken te zijn, om een Kerk geloofwaardig te maken die een sacrament is van het Koninkrijk.

In verschillende groepen werden voorstellen gedaan om alle gedoopten bij de beslissingen in de Kerk te betrekken.

De synodale dialoog zal altijd belangrijk blijven, ook op plaatselijk niveau.

Voor samenwonende koppels, homoseksuele koppels en hertrouwde uit de echt gescheiden personen wordt gevraagd dat de Kerk hun vraag naar erkenning (ritueel en sociaal) beantwoordt vanuit een interpretatie van relaties en seksualiteit die meer in overeenstemming is met het gebod van liefde.

IV. Bij wijze van besluit

4.1. Ambt

Veruit het sterkste appel betreft de ambtsvoorwaarden. Vanuit alle mogelijke hoeken klinkt de roep om het gewijde ambt open te stellen voor vrouwen en gehuwde personen. De argumenten daarvoor zijn divers: van het tekort aan gewijde bedienaars, over de kwaliteit van het pastoraat, gedeelde verantwoordelijkheid en het geluk van de pastores tot de principiële geloofwaardigheid van het instituut.

De vraag naar de wijding van gehuwde mannen (zgn. *virī probati*) vraagt om een positieve aanpak op korte termijn.

Een gelijkaardig gevoel van onrechtvaardigheid betreft de plaats van de vrouw in de Kerk. De redenen waarom vrouwen niet worden toegelaten tot het ambt zijn voor menig gelovige ontoereikend, meer nog: ze klinken wereldvreemd. In oudere generaties leeft bij vele gelovigen wrok hierover. Bij jongere generaties is het nog erger: de ongelijkwaardige behandeling van de vrouw is voor velen de belangrijkste reden om de Kerk links te laten liggen. Dan wordt wrok onverschilligheid.

4.2. Het Evangelie te verkondigen

4.2.1. Een aanwezige Kerk met een missionaire houding.

De vraag klinkt bij jongeren om blijvend naar hen toe te stappen en hen respectvol te beluisteren. Er liggen heel wat kansen in deze ontmoetingen om samen op weg te gaan, hen te laten beleven op belangrijke momenten van het leven en zo een context te creëren om hen te laten kennismaken met het geloof. De verwachting van hen is om een eigentijdse Kerk te zijn, met aandacht voor begrijpbare liturgie waarin zij kunnen participeren. Ze verwachten dat we inzetten op (digitale) communicatie en op authentieke geloofsgetuigen die hen het christelijk verhaal leren kennen.

In de gesprekken met de jongeren was er een grote onbevangenheid ten opzichte van het geloof en de Kerk. Zo zijn er veel kansen om hen missionair tegemoet te treden en hen hartelijk en gastvrij te benaderen.

En ten slotte willen jongeren een plek waar ze met gelijkgezinden kunnen samenkomen.

4.2.2. Tegelijk is er een breed gedeeld aanvoelen dat de boodschap van de Kerk niet aansluit bij het leven van mensen in onze samenleving vandaag. Voor mensen die buiten het christelijke geloof staan, slagen we er nauwelijks in op een inspirerende manier getuigenis af te leggen van wat ons drijft. Voor wie toenadering zoekt, vallen we terug op verkondiging en catechese die niet aanstekelijk genoeg zijn en dus niet werven. Voor wie mee komt vieren, gebruiken we liturgische taal die vervreemdend werkt. We moeten werk maken van vertaling en vertolking van de Blijde Boodschap voor de concrete context van onze samenleving.

4.3. Geloofwaardigheid

De Kerk als organisatie wordt ervaren als oubollig, star, en wereldvreemd. Tegelijk doen mensen een beroep op het lokale pastorale aanbod om de belangrijke momenten in het leven te vieren en te begeleiden. Dan blijkt dat er wel degelijk een groot verlangen bestaat naar een geloofwaardige Kerk. De grote uitdaging is deze twee werelden met elkaar te verbinden. Hoe kunnen we de kracht van de Blijde Boodschap laten weerspiegelen in de institutionele structuur?

Velen hebben het moeilijk met de Kerk als structuur of als instituut omdat in hun ervaring de afstand tot de feitelijke geloofsgemeenschap te groot is. Sommigen botsen op obstakels in de communicatie. Het vaakst verwijzen mensen dan naar het ethische discours over relatie en gezin. Er is vraag naar open dialoog en flexibiliteit.

Het probleem en de aanpak van het seksueel misbruik is niet voorbij. Het heeft de geloofwaardigheid van de Kerk en haar verantwoordelijken diep aangetast. Gelovigen en pastores vragen om een transparant beleid en consequente beslissingen.

V. Nawoord

In deze fase werd vastgesteld dat synodaliteit zowel een individuele als een communautaire verantwoordelijkheid is. Globaal werd de onderlinge uitwisseling ervaren als vreugdevol, vooral waar er ruimte was voor het Woord van God. Het besef groeit dat we samen op weg zijn. We mogen erop vertrouwen dat de Geest ons de richting wijst. Mensen kijken uit naar het vervolg.